

Audio file

[asiantuntijahaastattelu_EeriSilvennoinen.MP3](#)

Transcript

Eeri Silvennoinen

Generatiivisen tekoälyn käyttö on yleistynyt kohisten viimeisten muutaman vuoden aikana. Sanallisten ohjeiden, algoritmien ja valmiin datan pohjalta tekoälyohjelma voi generoida esimerkiksi maalauksia, novelleja, videokuvaa tai vaikka musiikkia. Tutkijatohtori Riina Lundman, vuonna 2021 haastateltiin taiteilijoita siitä, että miten he käyttävät tekoälyä omassa työssään. Millaisia havaintoja teit aiheesta näiden haastattelujen pohjalta?

Riina Lundman

Eli siitä nyt on se 3-4 vuotta kun näitä haastattelut tehtiin, eli tavallaan silloin tää tekoäly ei ollut vielä niin paljon näitä suoraan tekstistä kuviin generoivia valmiita valmiita ohjelmia, missä saattoi kirjoittaa tekstiä ja sillä tuottaa suoraan materiaalia. Sanoisin, että kun on näitä taiteilijoita haastatellut, niin he oli tällaisia vähän niinku käsityöläisiä tän tekoälyn suhteen, ja siinä mielessä havainnot mitä me tehtiin näiden taiteilijoiden kanssa, joita siis oli kaksikymmentäseitsemän henkilöä, Suomesta lähinnä. Niin heidän näitä näkemykset toi sellaisen uuden syvemmän ulottuvuuden. Ehkä tähän, miten taiteessa voi käyttää tekoälyä ja miten he on itse käyttänyt tekoälyä?

Siellä oli esimerkiksi tällaisia havaintoja, eli kun taiteilijat itse esimerkiksi kohtasivat tai tuottivat näitä ohjelmien kautta, he sitten omasta materiaalista esimerkiksi kouluttivat tekoälyä tai generatiivista tekoälyä, niin he ehkä pääsivät syvälle sinne tekoälyn sisäiseen maailmaan ja toimivat jollain tapaa yhteisesti tän tekoälyn kanssa. Eli tekoäly tuli heille ei pelkästään työkaluna, vaan tää on vähän niin kun ehkä jonkinasteinen väline tai kumppani, kenen kanssa sitä luovaa luovaa taidetta he loivat.

Sitten jos ajattelee, miten he ylipäänsä kokivat tän tekoälyn käytön taiteessaan, niin tota. Monelle tietysti tää ihan lähtökohta saattoi olla sille taiteelle, taiteen tekemiselle ja sitten inspiraation tai ideoinnin keino siitä, minkälaista taidetta he, tai minkälaisia teoksia he sitten niinku työstivät. Osa työskenteli sen kanssa ihan loppuun asti, osa hyödynsi tekoälyä jossain vaiheessa prosessia, mutta sitten lopussa itse jotenkin kuratoivat niitä valmiita taideteoksia.

Mutta jotkut puhuu myös, että se on siis työlästä ja hidasta varsinkin silloin, kun he vielä itse kouluttivat näitä tekoälyjä. Nykyään se saattaa olla se napin painallus, jos käyttää näitä valmiita ohjelmia. Ja siis totta kai nousi myös kriittisiä näkökulmia tekoälyyn liittyen, vaikka nää oli henkilöitä, jotka käyttävät tekoäly taiteessaan eli lähtökohtaisesti ovat jollain tavalla kiinnostuneita tekoälystä mediana, niin tota.

Kyllähän sieltäkin siis kriittisiäkin puheenvuoroja nousi vaikka juuri sitä, että mitä luovuudelle tapahtuu, että tuleeko siitä vain napin painallus, mitä joku voi ehkä nykyään ajatella, kun on nämä uudet uudet ohjelmat. Tai ylipäänsä tämä tekoälyhypetys, se jollain tapaa ärsytti. Eräskin sitten sanoi, että hän -- siinä oli yksi esimerkki tästä, eli kun tulee jonkun näköinen vastareaktio tälleen, eli hän, joka oli pitkään itse ihan koodannut näitä tekoälyohjelmia tai siis näitä algoritmeja sanoi, että hän nyt siirtyi värikyniin ja paperiin. Että nyt riitti.

Eli sellaista oli myös, ja sitten ylipäänsä ajatus siitä, että miten tekoälykehitys nyt on omanlaistaan turbokapitalismia tietyllä tapaa. Myös, että eli oli myös tämmöistä yhteiskunnallista kritiikkiä ja eettistä kritiikkiä myös myös tätä tekoälyä kohtaan yleisesti.

Eeri Silvennoinen

Sä itsekkin viittasit tähän, että viimeisen parin vuoden aikana on sitten vielä tullut merkittäviä muutoksia tekoälyn yleisimmän teknisen ulottuvuuden suhteen, niin onko se vaikuttanut sun mielestä merkittävästi siihen, että miten tekoälyä tällä hetkellä käytetään?

Riina Lundman

No näkisin, että se jollain tapaa ehkä demokratisoituu tällaista luovuutta ja tekemisen tapaa. Eli jokainen, joka jollain tapaa osaa kirjoittaa jonkun luovan lauseen, niin saa varmaan tekoälyllä jotain mielenkiintoista ulos. Mutta se voi vaikuttaa moniin, siis tällaisiin luovan alan työntekijöihin, eli vaikka kuvittajien tai musiikintekijöiden töihin, ja viime aikoina nyt ollut journalismissakin, että tekoälyn lukee uutiset ja muuta. On tällaisia tota kehityskulkuja ollut. Se tulee vaikuttamaan paljonkin tällaiseen luovaan alaan, mutta jos mä ajattelen taas ihan taidetta ja taiteen kenttää, jota itse olen tässä tutkinut, niin näkisin, että jos otetaan nää tekoälyn tekijänoikeuskysymykset, niin se voi olla jonkun näköinen mahdollisuuskin taiteilijoilla tutkia uusia asioita ja ottaa kriittisestikin kantaa tekoälyn kehitykseen. Eli muutoksia on, ja ne vaikuttaa eri alan ihmisiin ja luovan alan tekijöihin eri tavoin. Tai itse asiassa mä itse ehkä näen, että siinä on myös paljon mahdollisuuksia, joka ehkä unohtuu. Nyt viimeaikaisista keskusteluista myös.

Eeri Silvennoinen

Millaisia mahdollisuuksia nimenomaan tekoälytaiteessa sun mielestä on?

Riina Lundman

No itse asiassa ensinnäkin mä korjaan tässä, että mä en taida sanoa tekoälytaide vaan jollain tapaa tekoälyavusteinen taide tai tekoälyn kanssa tehty taide, eli tota et siinä on kuitenkin se ihminen aina mukana, että ihminen ja tekoäly tekee yhdessä sitä taidetta. Niin mitä mahdollisuuksia sillä voi olla taiteelle? Se voi juurikin verrata vaikka uusia ideoita ja olla tällaisena pallottelu-keskustelukumppanin taiteilijalle, joka voi ideoida tekoälyn kanssa. Tai ehkä se voi tuoda jotain ihan uusia inspiraatioita. Sitten toisenlaisia interaktiivisuuden muotoja voidaan lisätä tekoälyn kanssa. Eli miten katsojan voi ottaa vaikka osallistumaan taideteoksen kehitykseen siellä, missä se taideteos sijaitseekaan. Sitten tietysti voi tulla ihan uudenlaista taidetta, niin sisällöllisesti kuin menetelmällisestikin.

Mitä se tekoäly kehittyessään voi taiteelle tuoda, se on sitten mun mielestä ehkä mielenkiintoinen kysymys ajatella toistepäin. Eli mitä sit taas se taas taide voisi antaa tekoälylle. Ei saa olla välttämättä niin päin, mutta tosiaan, että tällaisen kautta voisi pohtia esimerkiksi enemmän tekoälyn eettisiä kysymyksiä, tai ehkä ajatellaan jotenkin tekoälyä myös jonkun näköisenä tällaisena muuna kuin hyödyllisenä ja täydellisenä asiana, vaan enemmänkin, että pureudutaan siihen estetiikkaan syvällisemmin, niin se on yksi mitä taas taide voisi antaa tekoälyn kehitykselle tai tekoälyn kysymyksille yhteiskunnassa.

Mutta jos ajatellaan nyt vaikka maailmalla, niin on esimerkiksi taiteen keinoin otettu kantaa siihen, että minkä takia vaikka tän tekoälymallit saattaa olla jollain tapaa vähän niin kun yksiulotteisesti tuotettuja. Useastihan niissä saattaa olla vaikka kaunis, hoikka valkoihoinen henkilö jotain tiettyä sukupuolta. Ja se on sitten se tietynlainen stereotyyppinen kuva, jonka se tekoäly tuottaa.

Niin sitten taas on taiteilijoita, jotka on esimerkiksi tuonut tekoälyn kautta enemmän esille esimerkiksi queer-kuvastoa tai vaikka värillisiä henkilöitä, tai tällaista. On laajentanut sitä kuvastoa taiteensa kautta ja ottamalla kantaa siihen, että miksi ne tekoälyn valmiit tuotokset, mitä syntyy, on ehkä jollain tapaa tehty kuvastamaan tietynlaisia ihmisiä. Johtuen siitä, että koska ne ihmiset, joita on käytetty tekoälyn kouluttamiseen, on saattanut olla esimerkiksi helposti vaikka valkoihoisia, valkoisia miehiä ja naisia. Sitten on haluttu monipuolistaa taiteen kautta tätä kuvastoa.

Esimerkiksi tää on tällainen, millä mun mielestä taiteen kautta voit ottaa kantaa siihen tekoälyn asemaan yhteiskunnassa, tekoälyä hyödyntämällä, itse asiassa.

Eeri Silvennoinen

Tästä onkin puhuttu myös paljon, että toimiakseen tekoälytaide, tai siis tekoälyavusteisesti tehty taide tarvitsee aina sitä jotain dataa, eli käytännössä sitten vaikka usein ihmisten luomaa taidetta, niin mistä lähteistä tätä dataa tällä hetkellä näissä ehkä yleisimmin käytetyissä tekoäly sovelluksissa käytetään. Osaatko sanoa?

Riina Lundman

Mä en osaa sanoa näistä viimeinaikaisemmista kehityksistä. Eli itse asiassa se mitä juuri itsekkin tutkittiin, niin monet näistä taiteilijoista tuottivat juuri itse sen datansa (tekoälyn) kouluttamista varten, jotta se data olisi jollain tavoin erilaista, ja silloin myös se lopputulos. Moni heistä ei ollut kiinnostusta täydellisestä lopputuloksesta, vaan enemmän ehkä niistä virheistä ja sellaisista mielenkiintoisista poluista, mihin se tekoäly sitten johti visuaalisesti tai tai äänen suhteen. Että millaisia uusia, yllättäviä ja virheellisiäkin asioita se tekoäly generoi.

En osaa sanoa näistä muun muassa kaupallisista tekoälysovelluksista, että mistä heidän heidän datansa puhtaasti on peräisin, mutta kyllähän esimerkiksi tekijänoikeuskysymys on iso taiteen kentällä, tai siis muutenkin luovuuden kentällä. Taiteilijat juuri eivät halua, että heitä, heidän teoksiaan tai heidän ääntään tai heidän kasvojaan käytettäisiin tekoälyssä.

Eeri Silvennoinen

Onko jotain semmoisia käyttötarkoituksia sitten, johon juuri tekoälyn avulla pystytään? Mihin tavallaan muuten ei välttämättä taiteen kentällä pystyittäisi. Sä nostit esimerkiksi näitä interaktiivisuuden mahdollisuuksia, tuleeko mieleen muuta?

Riina Lundman

No ehkä siinä on just se, että tekoälyssä vähän on ehkä se oma pieni yllättävyytensä, tai voi olla, jos sitä käyttää mielenkiintoisella tavalla. Eli kun siinä ei luoda sitä valmista koodia, jota sitten se tietokone siinä runksuttaa, vaan se saattaa lähteä omille poluilleen, se tekoäly. Niin sitä kautta sieltä voi syntyä näitä mielenkiintoisia tuotoksia. Ja sitten se myös generoi itseään eteenpäin, eli kyse ei ole perinteisen videon näyttämisestä, jossa on alku ja loppu, vaan se tietyllä tavalla generoituu koko ajan, se materiaali. Niin jos miettii esteettisesti tai taiteellisesti, niin siinä on sellaisia mielenkiintoisia mahdollisuuksia.

Sitten tosiaan interaktiivisuus, eli millä tavalla yleisö voi mahdollisesti ohjata teosta esimerkiksi juuri tuottamalla sitä materiaalia sinne koulutusmateriaaliksi.

Mahdollisuuksiahan on paljon, ja se on mielestäni se, mistä taiteilijat juuri voisivat ottaa kappaletta, että mitä kaikkea tekoälyllä voisi tehdä, ja kriittisestikin ottaa kantaa asioihin.

Kaikki nää tällaiset pelottavatkin ajatukset kaikesta valvonnasta ja tällaisista, mihin tekoälyä käytetään pahaan. Niin voisiko sitä jotenkin taiteen keinoin juuri tuoda esille näitä tällaisia eettisiä haasteita, mitä tekoälyyn liittyy, eli valvontakysymykset, tekoälykoneet, robotit, muut sen tyyppiset, että niiden käsittely jollain luovalla taiteellisella ja tällaisella niinku pohtimalla tavalla on sellainen, mihin kannustaisin tutustumaan, vaikka voi tuntua vieraalta. Mutta sehän tulee kumminkin olemaan meidän kaikkien, tai on jo meidän kaikkien elämää niin isosti, että miksi se jäisi taiteen ulkopuolelle?

Ei en sitä vahvista, että kaikkien taiteilijoiden pitäisi ja kaiken taiteen pitäisi olla tekoälyä, vaan että ehkä ajattelen jopa toisin päin, että luultavasti jonkin näköistä vastarintaa ja muuta voi syntyä tällaiselle niin kun hyperteknologiselle maailmalle ja estetiikalle. Eli mä näen tän ite niin, että taiteen kentän alle mahtuu ja kuuluu mahtua jatkossakin tosi erilaisia eri välineillä ja eri tavoin toteutettuja taiteen muotoja. Mutta tosiaan kun mä itse jotenkin ehkä haluan tässäkin haastattelussa tuoda esille näiden erinäisten näkökulmien mukaan tuomista. Eli helposti tekoälykeskustelu menee siihen joko siihen superhypetykseen, että vau minkä työväline, tai sitten siihen, että nyttien tekoäly tulee ja tuhoaa kaiken. Sekä tutkimuksessa että taiteessa on mahdollista tuoda näitä eri puolia esiin tekoälystä tässä luovuuden kentällä. Mun mielestä näissä haastatteluissa tuli tosiaan erilaisia näkökulmia siihen.

Eeri Silvennoinen

Nouseeko sulla mieleen muita kysymyksiä, mahdollisuuksia tai varjopuolia tekoälyllä tehdyn taiteen saralla? Mitä olisi vielä niinku spesifisti hyvä nostaa esille?

Riina Lundman

No tässä meidän LuotAI-hankkeessa, mistä nyt oon tässä jonkin verran kertonut, niin me ei tosiaan käsitelty suoraan eettisiä kysymyksiä tai tekijänoikeuskysymyksiä, ellei se nousut näiden taiteilijoiden omassa puheessa esille, mutta täähän on iso kenttä, eli sen keskustelun on syytä jatkua kyllä. Mutta myös siis sen ymmärtäminen, ehkä tää liittyy tavallaan omaan tutkimukseen myös, eli se kun joku ottaa sen tekoälyohjelman tai sen valmiin sovelluksen ja kirjoittaa sen tekstin siihen ja painaa nappia. Ja niin, ei se luova prosessi ole vain siinä, vaan siinä on koko ajan jollain tapaa se iso maailma ympärillä. Siellä on ne tekoäly-yritykset ja siellä on melkein koko ihmiskunnan kulttuurihistorian sisällöt, jolla on koulutettu se tekoäly siihen pisteeseen, mikä se on. Vaikka tosiaan, kuten sanoin, en tiedä ihan tarkalleen millä tavalla koulutetaan tekoälyä nykyään, ja siellä on sitten kumminkin se yhtymäkohta siihen oikeaan maailmaan. Jos ajatellaan tällaista perinteistä taidetta, joka sitten esitetään vaikka jossain taidegalleriassa tai julkisessa tilassa, niin siellä on sitten aina se yleisö ja käyttäjä, joka loppupeleissä kumminkin

tulkitsen sen teoksen sillä tavalla kun itse haluaa, tai muuta. Eli tosiaan, että tässä on kyse isoista ilmiöistä ja kaikki liittyy toisiinsa. Mutta siis, ollaan liitetty tätä tällaiseen ajatukseen tämmöisestä yhteisvastuu-tilaisuudesta tässä meidän tutkimuksessa, niin sen takia tässä toin tämän puolen vielä esiin. Että asiat ei tapahdu irrallaan toisistaan. Se oli tässä nyt ehkä tämmöinen luova suuri loppukaneetti, eli näiden erinäisten prosessien yhtymäkohtien ymmärtäminen, kun puhutaan tekoälystä ja luovuudesta ja taiteesta.